HE 30/2015 vp

6.11.2015

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto

Asia: HE 30/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016
Lausunnon antaja: Kainuun liitto; maakuntajohtaja Pentti Malinen
Aika: perjantai 6.11.2015 klo 9.00
Paikka: Pikkuparlamentin jaostohuone 6 (sisäänkäynti: Arkadiankatu 3)
http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+30/2015

1. Aluekehittämisen monitasoinen kokonaisuus: EU:n, kansallinen ja alueellinen taso

Rakennemuutosongelmista kärsivät alueet ja toimialat sekä niiden tukeminen perustuu Lakiin alueiden kehittämisestä ja rakennerahastojen hallinnoinnista. Alueiden kehittämisen tavoitteena em. lain mukaan on:

1) **vahvistaa alueiden tasapainoista kehittymistä** sekä kansallista ja kansainvälistä kilpailukykyä;
2) **vahvistaa ja monipuolistaa kestävällä tavalla alueiden elinkeinorakennetta sekä edistää taloudellista tasapainoa;**
3) edistää kestävää työllisyyttä sekä väestön osaamista, yhtäläisiä mahdollisuuksia ja sosiaalista osallisuutta;
4) **vähentää alueiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja** ja kannustaa käytettävissä olevien voimavarojen täysimääräiseen käyttöönottoon kestävällä tavalla;
5) **parantaa alueiden omia vahvuuksia ja erikoistumista** sekä edistää niiden kulttuuria;
6) parantaa elinympäristön laatua ja kestävää alue- ja yhdyskuntarakennetta.

Rakennemuutosongelmista kärsivät alueet ja toimialat eivät ole suoraan laissa mainittu tavoite, mutta rakennemuutoksiin sopeutuminen, äkillisten rakennemuutosten kielteisiin aluevaikutuksiin reagointi sekä nykyisin myös rakennemuutosten ennakointi, sisältyvät lain useampiin tavoitteisiin. Lain tavoitteena on luoda vuorovaikutukseen, eri toimijoiden työnjakoon ja yhteisiin tavoitteisiin perustuva alueiden kehittämisen järjestelmä. Tavoitteena on lisäksi sovittaa yhteen kansallisen aluepolitiikan ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toteuttaminen toimivaksi kokonaisuudeksi. Järjestelmä luo edellytykset aluelähtöiselle kestävään kehitykseen perustuvalle kasvulle ja uudistumiselle sekä hyvinvoinnille ja sosiaaliselle eheydelle.

Haluan tässä tarkastelussa laajentaa valtion talousarvioon sisältyvää tiivistä kuvausta aluepolitiikan kokonaisuudesta. On tärkeää nähdä nykyinen aluekehittämisjärjestelmä **monitasojärjestelmänä**, johon kuuluvat Euroopan unioni (komissio), kansallinen (valtio/ ministeriö) sekä aluetaso (ohjelma-alueet/maakunnat). EU:n rakennerahasto-ohjelmien kautta nämä kaikki tasot kytkeytyvät toisiinsa (multi-level governance). Tämä kytkös ilmenee konkreettisesti myös ohjelmien yhteisrahoituksessa: unionin osuus ohjelmabudjetista on 50 %, Suomessa valtion 37,5% ja kuntien rahoituksen 12,5%. Lisäksi ohjelmiin toteutuksessa tarvitaan huomattavasti yksityistä rahoitusta, jonka osuutta ohjelmatasolla ei ole kiintiöity.

Budjettikirjan kuvauksessa alueiden kehittämisen rahoitusjärjestelmää on kuvattu lähinnä työ- ja elinkeinoministeriön toiminnan näkökulmasta. Euroopan unionin rakennerahasto-ohjelmaa voi tulkita kansallisen aluekehittämisen rahoitusinstrumentteinä, mutta todellisuudessa rakennerahasto-ohjelmat

perustuvat EU:n ja valtion keskinäiseen sopimukseen ja niiden laadintaa, sisältöä, painopisteitä ja toimeenpanoa säätelevät EU:n asetukset. Tekstissä viitataan todettaessa, että *rakennerahasto-ohjelmat noudattavat Eurooppa 2020 –strategiaa* ja lisäksi tuodaan esille, että ohjelmissa on sisäänrakennettu säädös vähähiilisten toimenpiteiden 25%:n osuudesta EAKR-rahoituksesta. Euroopan unionin koheesio- ja aluepolitiikan kokonaisuudesta tarvittaisiin kokonaisvaltaisempi kuva, jotta voimme hahmottaa rakennerahastopolitiikan kokonaisuuden ja ymmärtää, että rakennerahasto-ohjelmissa sisällä olevat rahoitusinstrumentit on rajattu rakennerahastosäädösten antamiin raameihin. Aluekehittämistyössä tarvittaisiin kuitenkin enemmän joustavia rahoitusvälineitä, joilla voi nopeasti reagoida toimintaympäristön muutokseen. Niihin tarpeisiin kansalliset instrumentit olisivat tarpeellisia.

Suomi on ollut harvoja Euroopan maita, joissa ei ole suoraan kansanvaltaan perustuvaa aluetason hallintoa. Maakunnan liitot ovat olleet alueen tahtotilaa edustavina organisaatioina välttämätön aluekehitysohjelmia valmisteleva ja hyväksyvä taho. Hanke- ja yritysrahoituksen välittäjinä aluetasolla on kuitenkin toiminut useita eri viranomaisia ja suurin osa tukirahoituksesta on kulkenut valtion organisaatioiden kautta.

Kun Suomeen muodostetaan **uudet itsehallintoalueet**, tilanne rakennerahastovarojen kohdentamisen osalta periaatteessa muuttuu. Käytännössä aluekehitysohjelmien ja –rahoituksen malli yksinkertaistuu ja tehostuu huomattavasti samalla kuin aito aluelähtöisyys vahvistuu, jos/kun alue-, maaseutu- ja yrityskehittämistä koskevat tehtävät ELY-keskuksilta yhdistetään itsehallintoalueiden tehtäväksi.

2. Rakennerahastopolitiikka Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta

Itä- ja Pohjois-Suomessa alueiden kehittämisen merkittävimmiksi työkaluiksi – ja suppeammin myös rakennemuutosongelmista kärsivien alueiden ja toimialojen tukemiseen - ovat muodostuneet EU:n osarahoittamat EAKR- ja ESR- sekä maaseutuohjelmat. Rakennerahastorahoituksen saannin osalta on oleellista muistaa, että po. rahoituksen ehdoista ja määrästä neuvotellaan ja säädetään erikseen kullekin monivuotiselle ohjelmakaudelle. EU:n rakennerahasto-asetukset asettavat painopisteitä ja rajoituksia ohjelmarahoituksen käytölle sekä asettavat ehdoksi kansallisen julkisen vastinrahoituksen (Suomessa valtio ja kunnat) sitomisen ohjelmaan.

Suomen, Ruotsin ja Itävallan liittyessä Euroopan unioniin, aluepolitiikan järjestelmään tuli muutoksia sekä kansallisella että EU:n puolella. Suomessa aluekehitysvastuu siirrettiin lääninhallituksilta maakunnan liitoille, jotta aluetasolla toimeenpantavalle rakennerahasto-ohjelmatyölle saatiin relevantti toimija. Euroopan unionin puolellakin tapahtui muutosta, sillä Suomen ja Ruotsin liittyminen Euroopan unioniin merkitsi uuden pohjoisen ulottuvuuden muodostumista unionille. EU:ssa todettiin, että ”alue poikkeaa ilmastollisesti, sijainnillisesti, talousmaantieteellisesti ja geopoliittisesti merkittävästi muista unionin alueista. Pohjoisille alueille antavat oman leimansa harva asutus ja pitkät etäisyydet, jotka antavat myös alue- ja paikallishallinnolle Pohjolassa oman, muusta Euroopasta poikkeavan luonteensa.” Suomeen ja Ruotsiin räätälöitiin uusi rakennerahasto-instrumentti (tavoite 6-ohjelmat), jonka rahoitus kohdennettiin erityisen harvaan asutuille alueille (silloisen seutukuntajaon mukaan). Sen syntyminen ja sitä koskevien erityismääräysten kirjaaminen Suomen, Ruotsin ja Itävallan liittymissopimusten pöytäkirjaan N:o 6 on muodostanut juridisen lähtökohdan pohjoisten alueiden erityisolojen tunnustamiselle. Lissabonin sopimuksen Artikla 174: määritelmä vakavista ja pysyvistä haitoista kärsivistä alueista asemoi pohjoiset harvaan asutut alueet territoriaalisen koheesion käsitteen ytimeen.

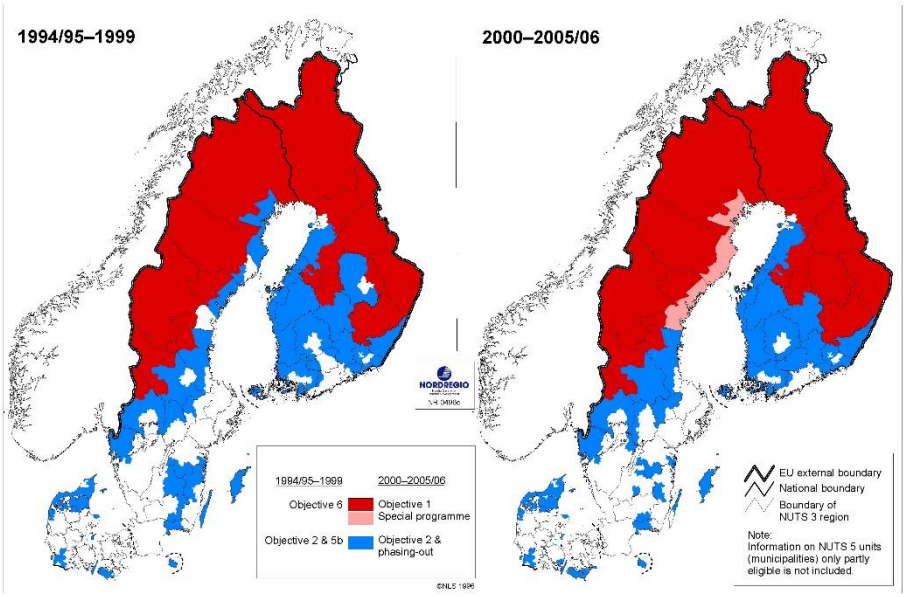

Lähde: NordREGIO.

Kuva. EU:n rakennerahasto-ohjelmien kohdealueet Suomen kahdella ensimmäisellä ohjelmakaudella.

Kuluvan EU:n ohjelmakauden säännöksien valmisteluun liittyi komission ja jäsenvaltioiden sekä alueiden välistä konsultaatioita ja neuvotteluja ensin rakennerahastoasetusten säätämiseksi ja niiden tultua hyväksytyiksi varsinaisten rakennerahasto-ohjelmien sisällöstä ja rahoituksesta. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat ovat tässä prosessi muodostaneet tiiviin kokonaisuuden. Po. alue on edellisellä ja nykyisellä ohjelmakaudella saanut erityisaseman ”pohjoisena harvaan asuttuna alueena”. Kuluvalle kaudelle tähän osoitettu lisärahoitus näkyy EU:n erillisenä budjettilinjana; rahallisesti harvanasutuksenlisä tuo 30 €/as./vuosi rakennerahastorahoitusta Itä- ja Pohjois-Suomeen. Koko Manner-Suomi kuuluu EU:n aluepoliittisessa luokituksessa kehittyneiden alueiden ryhmään, jonka sisällä EAKR- ja ESR-rahoitusta allokoitaessa Suomen rahoitussaannon kannalta harva asutus on merkittävin kriteeri.

Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta em. **harvan asutuksen lisärahoituksella** olisi ollut suurempi aluekehitysvaikuttavuus, mikäli sen käyttötarkoitus olisi saatu kohdennettua vahvemmin saavutettavuutta ja muita alueemme erityisolosuhteita huomioon ottavaksi. Ohjelmien valmistelu- ja hyväksymisvaiheessa kuitenkin kävi ilmi, että komissio ei halunnut Suomessa em. erityisrahoitustakaan käytettävän esim. infrainvestointeihin. Tätä puutetta rakennerahasto-ohjelmien keinovalikoimassa Itä- ja Pohjois-Suomen osalta voidaan korjata vasta vuoden 2020 jälkeisellä ohjelmakaudella.

Komission valmistellessa kuluvan kauden rakennerahastoasetuksia Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat yhdessä Pohjois-Ruotsin ja Pohjois-Norjan alueiden kanssa viestittävät komissiolle Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA, Northern Sparsely Populated Ares) erityismerkitystä EU:n energia- ja mineraaliomavaraisuuden parantamisessa. Ks. http://www.nspa-network.eu/news/strong,-specific-and-promising---nspa-pu...

Tätä keskustelua on syytä jatkaa komission ja EU:n toimielinten suuntaan jatkossakin, sillä Itä- ja Pohjois-Suomen ja NSPA-alueen taloudellisten mahdollisuuksien hyödyntäminen vaatii teollisia ja infrastruktuuri-investointeja, joihin kansallisesti ei ole varaa (Norjaa lukuun ottamatta).

Rakennerahastot Pohjois-Suomessa 2014 - 2020

Suomessa päädyttiin laatimaan yksi, koko Manner-Suomen kattava sekä EAKR- ja ESR-rahastojen toimenpiteet sisältävä rakennerahasto-ohjelma. Toinen keskeinen linjaus tehtiin jaettaessa ohjelman sisällä rahoitus suoraan alueiden (maakuntien/ yhteistyöryhmien) kautta allokoitaviin rahoitusraameihin ja ns. valtakunnallisiin teemoihin, joissa alueellista kohdennusta ei ole ennalta sidottu alueellisesti. Maakunnallisten rahoitusraamien jakoperusteista sovittiin maakunnan liittojen kesken ja TEM vahvisti päätöksellään ratkaisun.

Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomelle on laadittu yhteinen alueellinen suunnitelma, joka tarkentaa valtakunnallisen "Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020"- rakennerahasto-ohjelman toteutusta. Alueellinen suunnitelma huomioi Itä- ja Pohjois-Suomen erityispiirteet ja painotukset. Maakuntalähtöinen toimeenpano edelleen pohjautuu maakuntaohjelmiin ja niiden toimeenpanosuunnitelmiin, jotka kattavat sekä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) että Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tarjoamat mahdollisuudet sekä muut alueiden kehittämiseen käytettävissä olevat rahoituslähteet. Rakennemuutosongelmista kärsivien alueiden ja toimialojen tukeminen voidaan kukin maakunnan tahtomalla tavalla sisään rakentaa maakuntaohjelmaan ja sen toimeenpanosuunnitelmiin.

Suomessa muutettiin rakennerahastohallinnon rakennetta kuluvan ohjelmakauden alkaessa. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat vastustivat TEM:n tavoitetta, jonka mukaan maakunnat olisivat keskittäneet rakennerahastohallinnoinnin yhdelle liitolle per suuralue. Aluekehittämislaki uudistuksessa säilyi, jopa vahvistui, maakunnan yhteistyöryhmien rooli rakennerahastojen kehittämishankkeiden päätöksenteossa. Liittojen mielestä myös rahoituksen välittävien viranomaisten tulisi olla maakunnissa, lähellä yrityksiä ja hankeorganisaatioita.

TEM toteutti kuitenkin usealla asetusmuutoksella rakennerahastojen hallinnointia koskevan organisointimuutoksen ELY-keskusten osalta. Pohjois-Suomessa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus palvelee ESR- ja EAKR-rahoituksen osalta Pohjois-Pohjanmaan, Lapin ja Kainuun alueella. Keski-Suomen ELY-keskus palvelee ESR- ja EAKR-rahoituksen osalta Keski-Pohjanmaalla. Maakuntien liitot palvelevat EAKR-rahoituksen osalta omissa maakunnissaan. Lisäksi TEKES-rahoituksen myöntäminen on siirretty Pirkanmaan ELY-keskukseen. Maaseuturahoituksen osalta kaikki ELY-keskukset jatkavat rahoituksen myöntäjinä. Toimintamalli on aluelähtöisyyden näkökulmasta muuttunut sekavaksi. Maakuntaohjelman toimeenpanon osalta rahoitusinstrumentit ovat pahasti hajallaan.

Kuluvan ohjelmakauden alkuvuosien (2014 - 2015) aikana Suomen taloudellinen tilanne on kehittynyt muuta Eurooppaa heikommin, työllisyysongelmat ovat kärjistyneet ja äkilliset rakennemuutostapaukset ovat yhä yleistyneet. Kun EU:n rakennerahasto-ohjelmille tehdään puolivälin arvioinnit ja mahdolliset tarkistukset, Suomessa on syytä nostaa keskusteltavaksi: a) komission suuntaan Suomen rahoitustarpeen korjaaminen ja b) ohjelman sisällä varojen uudelleen kohdentaminen. Jälkimmäisen osalta akuutein tilanne koskee työllisyyden hoitoa koskevien ESR-varojen uudelleen arviointia. Kun pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut ja kunnille on annettu entistä suurempi – myös sanktioitu – vastuu tilanteen hoitamisesta, näyttää tarkoituksenmukaiselta siirtää ESR:n valtakunnallisten teemojen rahoitusta suoraan kentälle ts. työkaluiksi kunnille todellisten pitkäaikaistyöllisyysongelmien hoitoon. Tämä vaatii Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman sisällön muuttamista.

3. Ulkorajaohjelmat Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta

Muista EU:n rakennerahastoihin perustuvista ohjelmista Itä- ja Pohjois-Suomelle tärkeimpiä ovat EU:n ulkorajaohjelmat (CBC, cross-border cooperation). EU:n (Suomen) ja Venäjän ulkorajalla on kolme em. ohjemaa, joista Kolaractic- ja Karelia-ohjelmat koskevat Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntia. Näiden ohjelmien hallintoviranomaisina toimivat ohjelmissa sovitut maakunnan liitot eli Lapin liitto Kolaractic-ohjelmassa ja Pohjois-Pohjanmaan liitto Karelia-ohjelmassa. Kaikki ohjelma-alueisiin kuuluvat maakunnat ovat tiiviisti mukana ohjelmien valmisteluvaiheessa sekä osallistuvat ohjelmien toimeenpanon hallintoon.

Itä- ja Pohjois-Suomen kannalta on ollut erittäin myönteistä, että CBC-ohjelmat eivät ole joutuneet EU:n pakotteiden piiriin, vaikka sellainen esitys tuli kesällä 2014 EU:n komissiolta. Tulevan ohjelmakauden ohjelmat ovat parhaillaan EU:n komission sisäisessä hyväksymistä valmistelevassa käsittelyssä. Toiveemme on että komissio hyväksyy ohjelmat kuluvan vuoden loppuun mennessä. Tällöinkin po. ohjelmavaroin voidaan hankkeita käynnistää vasta vuoden 2017 alusta alkaen. Myönteistä on myös, että CBC-ohjelmien rahoitusraami kasvanut aiempaan ohjelmakauteen.

Rakennemuutosongelmista kärsivät alueiden ja toimialojen kysymykset eivät suoraan ole esillä ulkorajaohjelmien painopisteissä. Ohjelmien valmistelussa EU:n ohjeistuksen mukaan kukin ohjelma on valinnut korkeintaan neljä tuettavien hankkeiden kohdetta. Kaikissa Suomen ulkorajan CBC-ohjelmissa on valittu pienten ja keskisuurten yritysten toimintaympäristön kehittäminen keskeiseksi painopisteeksi. Tätä kautta CBC-ohjelmahankkeilla on vaikuttavuutta myös IP-alueen rakennemuutoksiin. Lisäksi on huomattava, että toisin kuin varsinaisissa rakennerahasto-ohjelmissa CBC-ohjelmissa on myös panostusmahdollisuus rajat ylittävää liikennettä koskeviin investointihankkeisiin (suuret investoinnit maksimi 30 % ohjelmarahoituksesta).

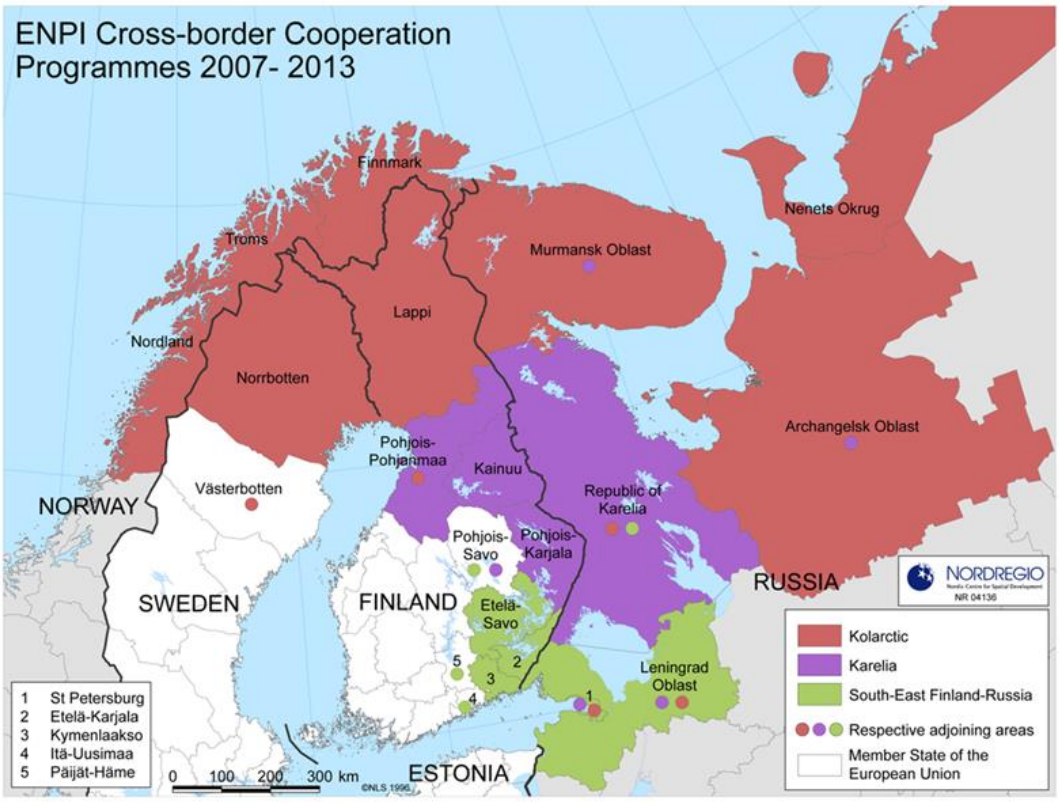

4. Kansallinen aluekehittämisen rahoitus (rakennemuutosten näkökulmasta)

Edellä olen välillisesti tuonut esille, että ”puhtaasti kansallista” eli EU-ohjelmiin sitomatonta aluekehitysrahoitusta Suomessa on erittäin vähän. Dramaattinen muutos tässä on tapahtunut edellisellä vaalikaudella. Alla olevan taulukon mukaisesti maakunnan kehittämisraha, joka oli merkittävin kansallinen aluepolitiikan instrumentti, on ajettu alas vuosina 2011 – 2015. Vuonna 2011 sen määrä oli yli 32 milj. euroa.

				Muutos 2011-2015	
	TA 2011	TA 2014	TA 2015	Abs.	%
Alueiden kehittäminen ja rakennerahastopolitiikka	**618 506 €**	**573 929 €**	**446 613 €**	**-171 893 €**	**-28 %**
Maakunnan kehittämisraha (siirtomääräraha 3 v)	32 156 €	6 066 €	0 €	**-32 156 €**	**-100 %**
Maaseudun kehittäminen (siirtomääräraha 3 v)	3 273 €	2 273 €	1 623 €	**-1 650 €**	**-50 %**
EU:n ja valtion rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-, ulkorajayhteistyö- ja muihin koheesiopolitiikan ohjelmiin (arviomääräraha)	526 889 €	565 590 €	444 990 €	**-81 899 €**	**-16 %**
Kainuun kehittämisraha	56 188 €	0 €	0 €	**-56 188 €**	**-100 %**

Maakunnan kehittämisrahan tyyppisenä uutena rahoitusinstrumenttina valtion talousarviossa on Alueellisten innovaatioiden ja kokeilujen käynnistäminen (10 milj. euroa). Tämä instrumentti on osa hallitusohjelman kärkihankeajattelua ja kokeiluja. Sellaisenaan se on tarpeellinen ja kannatettava; se ei kuitenkaan pysty korvaamaan maakunnan kehittämisraha –instrumenttia. Uuden rahoitusvälineen sisällä on useampi erillinen toimintamalli ml uutena rakennemuutosten ennakointia tukeva rahoitus. Jos/kun ennakoitujen rakennemuutosten (erm) toimintamalli otettaisiin näin käyttöön ja sillä korvattaisiin nykyinen äkillisten rakennemuutosten rahoitus, aluepolitiikan instrumentit kehittyvät väärään suuntaan. Erm on hyvä toimintamalliuudistus, mutta se ei tule estämään äkillisiä rakennemuutoksia jatkossa ja niiden vaikutusten lieventämiseen ja aluetalouden elvyttämiseen ei enää olisi valtion työkaluja. Kyynisesti voisi todeta, että tässä tapauksessa valtio pesee kätensä alueongelmien ratkaisemista ja jättää alueet omilleen.

Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta maakunnan liittojen oman alueensa kehittämistarpeisiin käytettävissä olevaa maakunnan kehittämisrahaa on päinvastoin korotettava tuntuvasti työllisyyttä, yrittäjyyttä ja elinkeinoelämää tukevien, vipuvaikutuksiltaan merkittävien hankkeiden joustavaksi liikkeelle saamiseksi. Vaikka po. tarkoitukseen uutta määrärahaa ei vuodelle 2016 esitettäisi valtion talousarvioon, ei ole tarkoituksenmukaista vielä poistaa maakunnan kehittämisrahaa aluekehittämislain tarkoittamista rahoitusvälineistä.

Alueellisten innovaatioiden ja kokeilujen käynnistämisen rahoitusta koskevissa linjauksissa on myös yksityiskohtia, jotta Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien näkökulmasta ovat kyseenalaisia. Esitettyjen uusien määrärahojen pienuudesta johtuen ei ole mitenkään tarkoituksenmukaista irrottaa 10 milj. euron lisärahoitusta normaalista aluekehittämisen toimintamallista. Sopimusmenettely on tarvittaessa toteutettava valtion, kohdealueiden ja –kaupunkien sekä maakunnan liiton kesken sekä kanavoitava rahoitus maakunnan liittojen kautta. Uudet henkilöresurssit ovat tämän instrumentin osalta näin ollen tarpeettomia.

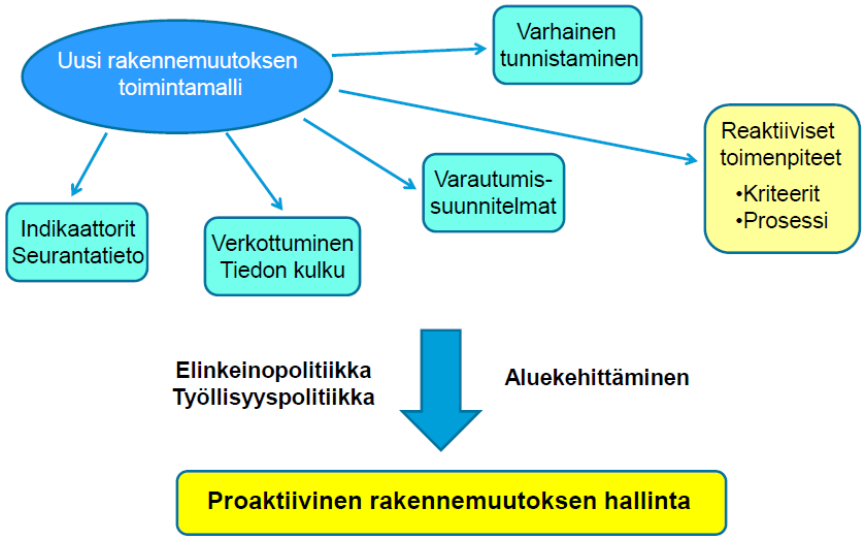

Kuva. Ennakoiva rakennemuutoksen hallinta –toimintamalli (erm): ei poista reaktiivisten toimenpiteiden (ärm) tarvetta.

5. Venäjän viennin näkymät (osana Barentsin alueen taloudellista kehitystä)

Pakotepolitiikan vaikutukset kohdistuvat vahvasti Suomeen / lisäävät taloustilanteemme ongelmallisuutta. Rajamaakunnissa ostosmatkailun aleneminen ja matkailun kautta suora vaikutus näkyy. Välillisesti huomattavia vaikutuksia maatalouden (paikallisesti erittäin merkittävä) ja teollisuuden kautta (esim. Transtechin tilanne Kainuussa). Vallitseva tilanne syventää muiden talouskehityksen ja rakennemuutosongelmien vaikutuksia alueilla.

Venäjän ja laajemmin tarkasteltuna Barentsin alueiden taloudelliset kehitysmahdollisuudet ovat kuitenkin erittäin huomattavat ajatellen myös Suomen kansantalouden kipeästi kaipaamia kasvun vetotekijöitä.

Kuva. Barentsin alue kostuu 13 alueesta. *Huom. Kainuu toimii 2015-2017 Barentsin alueneuvoston puheenjohtaja alueena.*

II. Planned Investments and sectors until 2025

Sector	Total B €	N FIN	N S	N N	NW RUS (MMK+ARH)
Industry	10,302	3,577	1,270	3,050	2,405
Mining	27,510	10,715	9,740	0,720	6,335
Oil & Gas	41,950	-	-	40,750	1,200
Nuclear	16,000	8,000	-	-	8,000
Hydro power	7,670	0,7600	1,700	4,000	1,210
Wind power	43,573	12,888	13,965	16,400	0,320
Bio energy	1,755	0,870	-	-	0,885
Electric grids	3,270	0,420	0,500	2,350	-
Trade	1,578	1,458	0,120	-	-
Tourism	5,211	2,665	1,605	0,800	0,141
Trp/Logistics	31,569	5,044	5,745	5,250	15,530
Public inv.	6,384	2,727	0,045	2,000	1,612
TL B €	**196,822**	**49,12 (20,4)**	**34,690**	**75,320**	**37,688 (25,823)**

N.B. The figures are from the Lapland Chamber of Commerce booklet, European High North Investment Catalogue 2015. Summary by Barents Center 20151015. 75% of the plans, 140 B€, are expected to materialize with high probability. Norway and Sweden are financially well off and can start the investments in schedule. The situation in Finland and Russia is more constrained. Chinese investors have indicated readiness to project, finance and construct with Russian partners the Belkomur railroad, including Archangelsk port and the rebuilding the Archangelsk district heating

Yllä olevassa taulukossa on Barentskeskus Finland Oy:n laatima yhteenveto Barentsin alueen investointipotentiaalista seuraavien 10 vuoden aikana. Arviossa on päädytty tulokseen, jonka mukaan vuoteen 2025 mennessä Barentsin alueella realisoituu noin 140 miljardin euron arvosta investointeja. Barentskeskus Finlandin kuukausittain kokoamat alueella käynnissä olevien tarjouskilpailujen volyymi osoittaa, että arvioitu kehitys on koko vahvisti käynnissä erityisesti Pohjois-Norjassa ja –Ruotsissa.

- Pohjois-Norjan tavanomaisen rakentamisen tarjouspyynnöt ovat 1-10/2015 3,4 Mrd €. Tähän tulevat lisäksi öljy ja kaasuteollisuuden ”supistetut” investoinnit, jotka ovat 5-7 Mrd €/vuosi vuoteen 2025 asti. Rahoitus löytyy yritysten omista taseista. Talouden veturina on valtion omistama Statoil, jonka strateginen painopiste on Pohjois-Norja. N.B. Norja investoi maan infraan 56,2 Mrd € vuoteen 2023 mennessä. Rakentajat ja tekijät ovat investointien pullonkaula.
- Pohjois-Ruotsin tavanomaisen rakentamisen tarjouspyynnöt olivat 1-10/2015 2,2 Mrd €. Rahoitus löytyy yritysten omista taseista. Talouden veturina Pohjois-Ruotsissa on Ruotsin valtion omistama kaivosyhtiö LKAB.

Luoteis-Venäjä ja Pohjois- ja Itä-Suomen tilanne 11/2015

Barentskeskus Finland Oy:n tekemän yhteenvedon mukaan tämänhetkinen talouskehityksen tilanne Luoteis-Venäjän osalta näyttää seuraavalta:

1. Venäjän tuonti Suomesta laski 42% jaksolla 1-8/2015 vuoden takaiseen verrattuna
2. Venäjän keskipalkka putosi edellisvuoden 660 € tasosta 488 € tasolle. Pohjois-Norjan keskipalkka 5.500 €.

3. Komin tasavallan ulkomaankauppa laski 73,2%, Karjalan tasavallan 30,7%, Arkangelin 59,4%, Murmanskin 43,2%.

4. Komi on alueen ainoa nettomaksaja Venäjän Federaation budjettiin. Muut alueet ovat toimivat vahvasti alijäämäisillä budjeteilla ja sen myötä ne eivät myöskään pysty tekemään omaa talouttaan koskevia päätöksiä.

5. Luoteis-Venäjän tavanomaisen rakentamisen tarjouspyynnöt olivat 1-10/2015 0,4 Mrd €. Tämä on noin yksi kymmenesosa Pohjois-Norjan tarjouspyynnöistä. Yrityksillä ei ole rahoitusta, lukuun ottamatta pientä osaa Kuolan kaivosteollisuudesta. Julkiset investoinnit ovat käytännössä jäissä

Luoteis-Venäjän infrastruktuuri on huonossa kunnossa. Sitä, mm. vesilaitoksia, jätevesipuhdistamoita, ja jätehuoltoa on uusittu Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuden, NDEP:n lainaamalla rahalla. Kumppanit ovat Venäjä 60 M€, EU 44 M€, Ruotsi 26 M€, Suomi 19 M€, Tanska 10 M€, Norja 4 M€ ja Valkovenäjä 1 M€. Nyt rahat ”lepäävät” käyttämättöminä vaikka ne eivät ole pakotteiden piirissä. Käyttömahdollisuuksia ovat edellä mainitun tyyppiset projektit ja Luoteis-Venäjän 1800 kivihiilellä/raskaalla polttoöljyllä toimivien mustaa hiiltä/ nokea tuottavien lämpövoimaloiden uusiminen suomalaisella Clean Tech osaamisella Cross Border Cooperation ohjelman puitteissa. Tämä vähentäisi parhaiten Arktisen alueen lämpenemistä. Luoteis-Venäjällä tekijöitä on, osaajat, teknologiat ja toteutus puuttuvat.

Lisätietoja:

Pentti Malinen; puh. 044 797 0197 tai pentti.malinen@kainuu.fi

Liite: Kainuun esimerkki

Kokonaiskuva Kainuun aluetalouden rakenteesta ja sen viimeaikaisesta dynamiikasta kertoo, kuinka Kainuu on riippuvainen muutamista suurista yksityisistä työnantajista: metsä- ja puupuolella UPM:n lopettaminen (2008) ja kaivannaisalalla Talvivaaran nousu (vuoteen 2013 saakka) näkyvät erittäin keskeisinä työllistäjinä (kuva 5). Taloudellisilla mittareilla (BKT) tuotannollisten yritysten rooli korostuu työllistävyyttäkin selvemmin. Näin olleen Talvivaara oli vuonna 2013 Kainuun selvästi suurin ja tärkein yksityinen, tuotannollisen alan työnantaja. Kainuun BKT:n kasvu asukasta kohti vuosina 2000–2012 oli valtakunnan korkeimpia, peräti 20,0 % (koko maan keskiarvo 14,4 %), mikä osaksi selittyy väkiluvun vähenemisellä ja suurelta osalta Talvivaaran nousulla (UPM:n alasajon jälkeen).

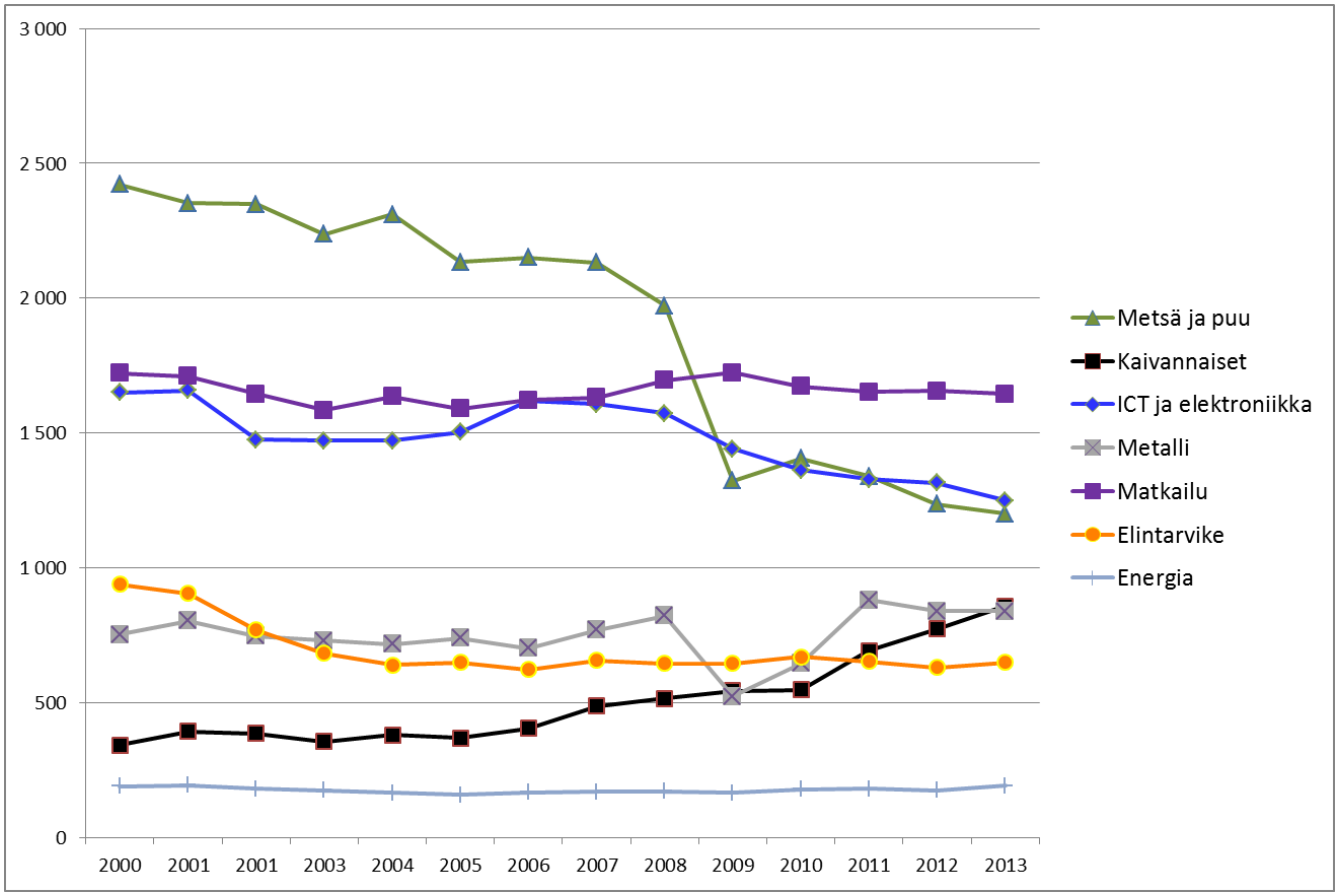

Kuva 5. Kainuun aluetalouden toimialojen kehittyminen 2000-luvulla henkilöstömäärän mukaan (Tilastokeskus).

3.2.2 Biotalouden kasvunäkymät

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanon tueksi valmistellaan Kainuun biotalousstrategiaa. Prosessissa on valmisteltu Kainuun biotalouden aluetalousselvitys, joka sisältää myös alan kehittämismahdollisuuksien arviointeja (strateginen swot) sekä biotalouden kehittämismahdollisuuksien arvioinnin aluetalousmallilla. Taulukoista 3. ja 4. ilmenee, että biotaloudella on erittäin suuri kasvupotentiaali ja työllistävän vaikutuksen lisäpotentiaali Kainuussa.

Taulukko 10. Kainuun biotalouden liikevaihdon kasvun vaikutus alueen työllisyyteen ja tuotantoon vuosien 2011 ja 2020 välillä.

Toimiala	Liikevaihdon kehityksen vaikutus työllisyyteen (htv), muutos vuosien 2011 ja 2020 välillä	Liikevaihdon kehityksen vaikutus tuotantoon (milj. €), muutos vuosien 2011 ja 2020 välillä
Maatalous ja metsästys	114	8
Metsätalous ja kalatalous	556	107
Elintarviketeollisuus ym.	44	6
Puuteollisuus	328	80
Paperiteollisuus ja painaminen	1 156	254
Kemianteollisuus	1 423	94
Huonekalujen valmistus; Muu teollinen valmistus; Koneiden ja laitteiden korjaus, huolto ym.	0	0
Energiahuolto; Vesi- ja jätehuolto	153	76
Rakentaminen	100	18
Majoitus ja ravitsemistoiminta	17	1
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	0	0
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	0	0
Taiteet, viihde ja virkistys; Muu palvelutoiminta	12	1
Koulutus	0	0
YHTEENSÄ	**3 903**	**645**

Biotalousselvityksen mukaan biotalous voi tuoda Kainuuseen lähes 4 000 työpaikkaa vuoteen 2020 mennessä. Biotaloudella on jo nyt merkittävä vaikutus Kainuun työllisyyteen ja aluetalouteen – sen osuus maakunnan kansantaloudesta on 17,5 % ja työllisistä 13,9 %. Tulevaisuudessa biotalous voi tuoda aluetalouteen 645 miljoonaa euroa tuotannon kasvuna. Suurelta osin Kainuun biotalous liittyy metsävarojen käyttöön ja jalostukseen sekä maatalouteen. Keskeisimmät keinot biotalouden edistämisessä ovat toimialojen välisen yhteistyön tiivistäminen ja yritysklusterien rakentaminen niin, että erilaiset biotalouden tuotteet ja uusiutuva energia ovat painopisteinä.

Kainuun biotalouden suurin kasvupotentiaali liittyy alueen metsävarojen hyödyntämiseen (kuva 9.) a) lisäämällä puuraaka-aineen käytön kestävän hakkuumahdollisuuden tasolle (yli 1,4 milj. m^3:n hakkuusäästö) ja b) nostamalla jalostusastetta Kainuun alueella (puuraaka-aineesta 1,5 milj. m^3 viedään jalostamattomana alueen ulkopuolelle). Aluetaloudellisen hyödyn täysimittainen saavuttaminen edellyttää alueelle uusia investointeja. Erityisesti tarvitaan kuitupuuta suuressa mittakaavassa käyttävää biotuoteteollisuutta. Kainuussa toimivat sahayritykset Pölkky Oy ja Kuhmo Oy ovat alueen suurimmat vientiyritykset ja niiden tuotantovolyymit ovat olleet viime vuosina kasvussa.

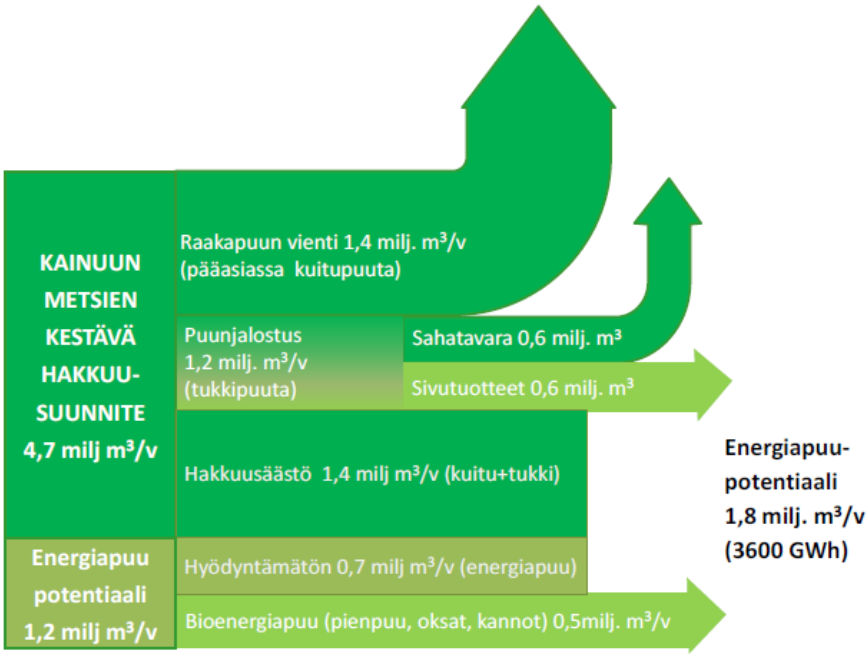

Kuva 7. Kainuun vuotuiset puuvirrat ja energiapuupotentiaali.[12)]

Kuva 9. Kainuun vuotuiset puuvirrat ja energiapuupotentiaali (Kainuun liitto 2014).

Puuraaka-aineen teollisen käytön ja aluetaloudellisten vaikutusten lisäämiseksi uuden jalostuskapasiteetin saaminen on peruskysymys (kuva 9 ja 10). Kainuun liitto ja Kainuun Etu toteuttavat 1.4.–30.8.2015 **Kainuun biotuotetehtaan konseptien** selvityksen sekä potentiaalisten investoijien kartoituksen. Selvityksessä voidaan ottaa sijoituspaikkavaihtoehtoina huomioon mm. Talvivaaran alue ja Renforssin Ranta sekä Paltamon kunta. Selvityksellä haetaan tulevaisuuden tuotanto- ja markkinamahdollisuuksiin perustuva Kainuuseen mahdollisimman hyvin soveltuva biotehdaskonsepti, jolle haetaan myös potentiaaliset rahoittajat.

Paikallisesta jalostusastetta nostavista hankkeista uusin ja merkittävin on Kuhmoon sijoittuva Suomen ensimmäinen **ristiliimapalkkeja** valmistava CrossLam Oy. Kainuun maakuntaohjelmassa – ja laajemmin valtakunnallisissa ja Itä- ja Pohjois-Suomen strategioissa – on priorisoitu puurakentamisen lisäämistä ja alan kehittämistä. Kainuussa on tähän liittyvää osaamisen kehittämistä toteutettu erityisesti Kuhmon Woodpolis -hankkeissa. Puutuotealan kehittämiseen kohdistetaan Kainuun EAKR-ohjelmavaroin rahoitettuja toimenpiteitä, joista osa on ylimaakunnallisia, Itä- ja Pohjois-Suomea koskevia.

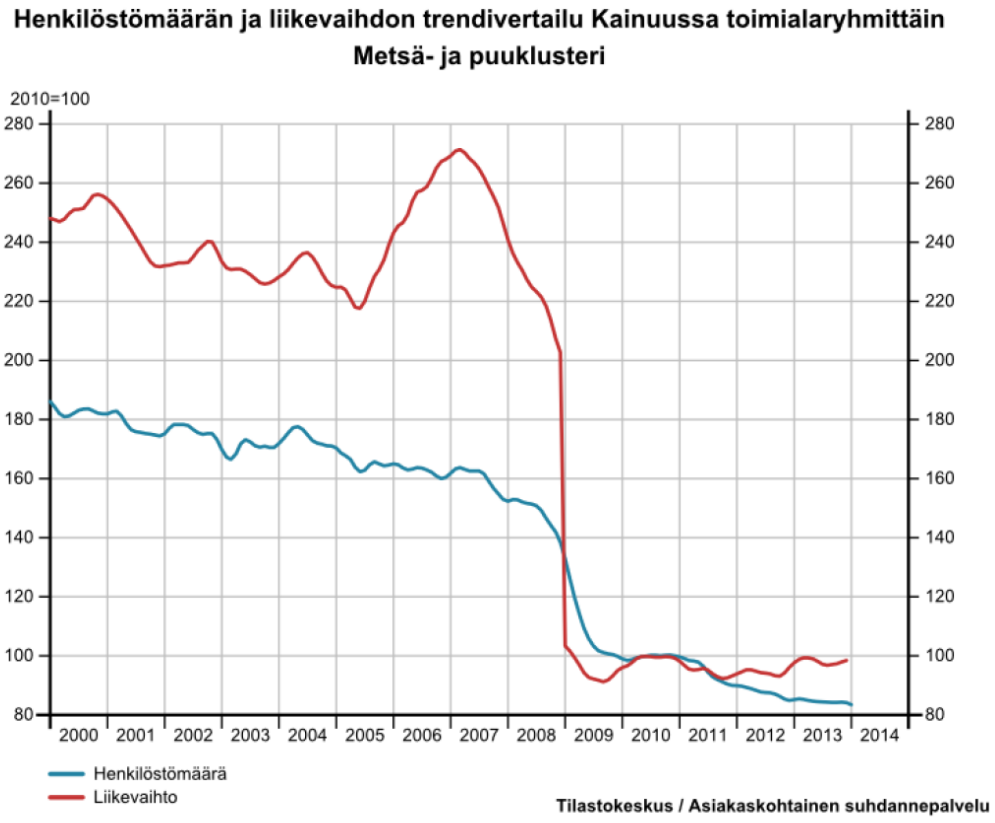

Kuva 10. Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuussa, Metsä- ja puuklusteri (Tilastokeskus).

Puurakentamisen pilotti- tai muiksi hyödyntämiskohteiksi Kainuussa on tarjolla useita hankkeita kuten Kuhmon puukoulu, Vuokatin Itärinteiden matkailurakentaminen, tuulivoimalat, Kajaanin kerrostalot sekä puurakentamisen hyödyntäminen alueen suurimmassa rakennushankkeessa, Kainuun uudessa sairaalassa (105 milj. euron investointi).

Metsäklusterin toimivuutta tukevia liikenne- ja logistiikkahankkeita ovat **puuterminaalin rakentaminen** Suomussalmelle, Kontiomäen terminaalin kehittäminen bioenergiaterminaaliksi sekä alempaan tieverkkoon kohdistuvan ylläpidon vahvistaminen. Näillä hankkeilla on sekä biotalouteen liittyviä pitkän aikavälin vaikutuksia että myös välitöntä työllistävyyttä useille Talvivaaran alihankkijayrityksille. Kainuussa on korkeatasoista osaamista myös peltobiomassojen hyödyntämisessä ja elintarvikealalla, jossa liikevaihto on kehittynyt kohtuullisen hyvin (kuva 11).

Lisätietoja: http://www.kuhmo.eu/; http://www.polkky.fi/; http://www.crosslam.fi/; http://www.woodpolis.fi/fi/etusivu/.